

SA'DIY SHEROZIY

Mirsoliyeva Durdona

*O'zbekiston Davlat San'at va Madaniyat
Instituti Farg'ona mintaqaviy filiali
Qo'g'irchoq teatr aktyorligi 3-bosqich talabasi*

Annotatsiya: *Maqola davomida Sa'diy Sheroziyning hayoti va ijodi haqida ham to'xtalib o'tiladi. Adabiyot dunyosi uchun qoldirib ketgan mashhur she'rlari haqida va ijod mahsullari haqida gap boradi.*

Kalit so'zlar: *kelajak, inson, albatta, kichik, kabi, piyoda, mamlakat, orol, janr, g'azal, she'r, bo'lim, iborat, hayot, shayx, shahar, chuqur.*

O'zidan kelajak avlod va aynan kelajak uchun o'chmas iz qoldirish yo'lidagi mehnat bu juda ham og'ir va mashaqqatli mehnat sanaladi. Bir inson o'zidan yaxshi ma'noda o'chmas iz qoldirishi yo'lida juda ham katta to'siqlar va qiyinchiliklarga duch keladi. Barchasini yengib o'tgan inson esa o'z maqsadiga to'la-to'kis erishadi albatta. Quyida aynan xuddi shunday qahramon haqida so'z yuritiladi.

Asl ismi Muslihiddin Abu Muhammad Abdullox ibn Mushrifiddin bo'lgan Sa'diy Sheroziy 1210-yil Eronda tavallud topadi. Shoir va mutafakkir Sheroziyning ijod qilgan asosiy janri g'azaldir.

Sharq xalqlari orasida Shayx Sa'diy nomi bilan mashhur. Otasi Sheraz otabegi Sa'd binni Zanjining mulozimlaridan bo'lgan. Otadan yosh yetim qolgan Sa'diy boshlang'ich ma'lumotni tug'ilgan shahri Sherazda olgach, tahsilni xalifalikning poytaxti, ilm va madaniyat markazi bo'lgan Bag'dodda davom ettirgan. "Nizomiya" va "Mustansiriya" madrasalarida diniy, filologik, tabiiy va aniqfanlarni o'rgangan. O'z davrining dongdor mutasavvifi va faylasufi Shahobiddin Suhravardiy hamda yirik ilohiyotshunos Abdulfaraj Abdurahmon ibn Jazviy qo'lida tahsil olgan.

Madrasani tugatgan Sa'diy Sharq mamlakatlari bo'ylab 20 yillik sayohati davomida, Kichik Osiyo yarim orol, Misr, Xuroson, Sharqiy Turkiston, Hindiston kabi mamlakatlarni ba'zan ulovda, ba'zan piyoda kezib chiqqan. Qiyinchiliklar bilan kechgan bu sayoxatlarida S. hayot ilmini chuqur o'rganib, inson fe'lini butun murakkabligi bilan anglab, o'z davrining ko'pni ko'rgan donishmand kishisi bo'lib yetishgan. 13-asr o'rtalarida Sherazga kaytib kelgan Sa'diy dunyo tashvishlaridan o'zini chetga olib, shahar chekkasidagi shayx Abu Abdulloh Hafif xonaqosida faqirona hayot kechirgan.

Fors-tojik adabiyotida Sa'diy maqomi juda yuksak. Xususan, Damashqda "Bo'ston" ("Sa'diynoma", 1257) va Sherazda "Guliston" (1258) asarlarini yozgan va sherozlik hukmdor Abubakr ibn Sa'd (1226—60) ga takdim qilgan. Sa'diy g'azalni mustaqil janr darajasiga ko'targan. U g'azalchilikdagi o'zigacha olib borilgan tajribalarni rivojlantirib, takomilga yetkazgan, keyin bu janrni Hofiz Sheroziy yuksak cho'qqiga olib chiqdi. S. g'azallari 4

devondan iborat bo'lib, ular "Tayyibot" ("Latif g'azallar"), "Badoye'" ("Yangi g'azallar"), "Xavotim" ("Xotima g'azallar") va "G'azaliyoti qadim" ("Eski g'azallar")dan iborat. S 2 tilda yoziladigan she'r turi — mulamma' (shiru shakar)ning ham asoschisi. Arab tilini yaxshi bilganligidan u arabcha misra va baytlarni forsiy bilan uyg'unlashtirib, ushbu shaklni ixtiro qilgan. S. tarje'band janrini ham rivojlantirgan. Sa'diy fors-tojik badiiy nasrining ham asoschisi hisoblanadi. Ungacha faqat maktublar, hujjatlar, ilmiy va tasavvufiy asarlar, adabiy harakterdagi tarixiy lavhalargina nasrda yozilgan. Bundan tashqari, shoirning "Sohibiya" asari, arabcha va forscha qasidalar, qit'a, ruboiy va fardlari ham mashhur. Uning asarlari o'sha davrda yaratilgan 2 "Kulliyot"i orqali saqlangan. Biri shoir vafotidan 37 y. so'ng Ali binni Ahmad binni Abubakr Besutun gomonidan tuzilgan "Kulliyot" bo'lib, 19 bo'limdan iborat. Kitobning kirish qismida to'plovchi "Kulliyot" ustida 7 y. ishlaganligini, ko'pchilikning maslahati va yordami bilan bu ishni amalga oshirganini yozadi. Ikkinchi "Kulliyot" 13-asrga oid bo'lib, kim tomonidan to'planganligi yozilmagan. Shu 2 manba asosida Eron olimi Muhammadali Furo'g'iy S. "Kulliyot"ini nashr ettirgan (1941). "Kulliyot"ga, diniyfalsafiy, nasriy asarlardan tashqari, "Guliston", "Bo'ston", "Arab qasidalar", "Fors qasidalar", "Tarjibband", shuningdek, 4 devoni kiritilgan. Asar 18 bo'limdan iborat bo'lib, 10 dan ortiq janrdagi asarlarni o'z ichiga oladi.

Bir umr xalq ichida yashagani, hayotning butun achchiqchuchugini totgani uchun ham Sa'diy asarlari boshqa Sharq shoirlaridan hayratlanarli darajada hayotiyliigi bilan alohida ajralib turadi. "Bo'ston" va "Guliston" hayotiy hikoyatlardan tashkil topgani, donishmand shoirning bu hikoyatlar so'ngida qissadan hissa tarzida keltirgan she'rlari real turmushdan chiqarilgan xulosalar ekanligi bilan jahon ilmu adab ahlini birday o'ziga tortib kelmoqda. BMT ning Tinchlik Kengashi binosi peshtoqiga "Guliston"dan olingan quyidagi misralar bitilgan: "Odam bolalari ibtidoda bir gavhardan bino bo'lganlari tufayli yaxlit bir vujud kabi dirlar. Binobarin, zamon uning bir a'zosiga jarohat yetkazsa, boshqa a'zolari ham o'z tinchini yo'qotadi".

Sa'diy o'zidan keyingi Sharq adabiyotiga kuchli ta'sir ko'rsatgan. Shoir asarlari qadimdan o'zbek xalqi orasida ham mashhur. "Bo'ston" va "Guliston" madrasalarda asosiy darsliklar qatorida o'qitilib kelgan. Navoiy "Devoni Foni"da S. g'azaliga 22 ta tatabbu' qilgan. Navoiyning "Mahbub ulqulub", Avloniyning "Turkiy guliston" asarlari bevosita S. ta'sirida yaratilgan. "Guliston" 1390—91 yildayoq Sayfi Saroyi tomonidan "Gulistoni bitturkiy" nomi bilan o'zbek tiliga ijodiy tarjima qilingan. 19-asr 2-yarmida Ogahiy, 1909-yil Murodxo'ja domla, shuningdek, Sidqiy Xondayliqiy, G'afur G'ulom, Muinzoda, Shoislom Shomuhamedov, Rustam Komilovlar o'zbek tiliga tarjima qilganlar. "Bo'ston" asari Chustiy tarjimasida nashr etilgan.

1958-yil Butunjahon Tinchlik qo'mitasining qarori bilan "Guliston"ning 700 y.ligi xalqaro miqyosda keng nishonlangan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Vikipediya
2. Sa'diy Sheroziyning Vikipediya sahifasi
3. Shosh.uz sayti
4. Saviya.uz sayti
5. Qomus.info sayti
6. Ziyouz.com sayti